

tár léte. S most, amikor új szolgáltatások, új intézménytípus (médiatár, eszköztár) kialakítására is sor került, újra elkövetjük azt a hibát, amit a könyvtárak szervezésében? Tudom, hogy egyik hálózat (művelődési otthon, könyvtár) sem tudná vállalni jelenleg az AV dokumentumok teljes körű gyűjtését és szolgáltatását, de nem kellene-e félretenni ebben az esetben a presztízsszempontokat, és akár szervezeti módosítással is kialakítani *valamelyikben* az AV dokumentumokat szolgáltató részleget? A józan megfontolások a könyvtárak mellett szólnak, hiszen a filmek kivételével bennük van a legtöbb nem könyv jellegű dokumentum. A könyvtárak mellett szól a filmtárak szolgáltatásait legjobban akadályozó körülmény is: az, hogy a filmek feltárása nagyon kevés helyen folyik, a katalógusok, az információszolgáltatás elengedhetetlen eszközei csak itt-ott léteznek és hasznosíthatók. A kialakítandó egységes, központi AV eszköztárral szemben az első időszakban nem feltétlen követelmény, hogy helyileg is csak egyetlen intézményben legyenek a dokumentumok. Az viszont alapvető igény, hogy egy helyen a róluk szóló teljes információt is megkaphassa a felhasználó.

Tóth Dezső

Hanglemez kölcsönzés egy megyei könyvtárban

A könyvtári szakirodalomból ismeretes, hogy a német, az angol és a skandináv országokban a könyvtárak hanglemezeket is kölcsönöznek. Hazánkban 1977-ben még vita folyt a lemezkölcsönzésről a *Könyvtáros* hasábjain is (2., 4., 6., 9. szám). Azóta a vita eldőlt: a közművelődési könyvtárak egyik alapfeladatává minősítették a hanglemezek kölcsönzését. Ennek azonban anyagi és szervezeti feltételei vannak.

Könyvtárunk, a szombathelyi Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár zeneműtárának hétéves működése után, 1977-ben vette tervbe a hanglemezek kölcsönzését, amelynek anyagi fedezetét az országos közművelődési alapból 1978-ban kapott összeg teremtette meg. Ennek felhasználásával a zeneműtárban szabadpolcos, rekeszbe tárolót alakítottunk ki, amely 3000 kölcsönözhető hanglemez elhelyezésére alkalmas. Gyűjteményünk fejlesztése során megfelelő kölcsönzési alapállomány kialakítására törekedtünk: a népszerűbb, ismertebb komolyzenei művekből, népzenei, jazz- és operettfelvételekből, mozgalmi dalok, irodalmi alkotások és nyelvleckék lemezeiből egy-egy, illetve két példányt, a gyermekdalok felvételeiből és a meselemezekből pedig három-négy példányt, összesen mintegy 1000 hanglemez vásároltunk. A zenemű-felvételeket az ETO 78-as osztályából kialakított szakcsoportok alapján, a szépirodalmi és a társadalmi-politikai lemezeket betűrendben, a nyelvi felvételeket pedig nyelvek szerint rendszerezve helyeztük el a szabadpolcon. 1979-re megteremtettük tehát a hanglemez kölcsönzés tárgyi feltételeit. A személyi feltételek azonban nem változtak: egyetlen főfoglalkozású zenei könyvtáros és egy heti 6 órában foglalkoztatott nyugdíjas tanár dolgozik itt. A kölcsönzés adminisztrációját is ők végzik, mivel a nyilvántartás a zeneműtárban van. A hanglemez kölcsönzés szabályzata azonos a könyvkölcsönzési szabállyal, az olvasók ezt a szolgáltatást is a felnőtt-, illetve a gyermekkönyvtár használatára jogosító olvasójegygyel vehetik igénybe.

Új érdeklődők jelentkeztek

Hanglemezeket kezdetben a zeneműtár szolgáltatásait már korábban is igénybe vevő hallgatók kölcsönöztek, de egy idő után — a kölcsönzés hatékonyabb propagálása következtében — új olvasók is érdeklődtek, akik eddig idő hiányában, elfoglaltságuk miatt nem keresték fel a zeneműtárat. Szolgáltatásunk további elterjedésével együtt fokozatosan nőtt az igénybevétel: 1979. július 1-től az év végéig még csak 191, 1980-ban már 969, 1981 első negyedében pedig 516 olvasó kölcsönzött. A kölcsönzés napi forgalma 1979-ben mindössze 4, 1981-ben pedig már 21 hanglemez volt. 1979. június 1-től 1981. március 31-ig 1676 használó 4230 hanglemez kölcsönzött. A szolgáltatást igénybe vevő személyek száma a nyilvántartás szerint 463 volt (35 gyermek és 428 felnőtt). A kölcsönzők 30 százaléka rendszere-

sen, 50 százaléka ritkán, 10 százaléka bizonyos alkalomra, további 10 százalék pedig iskolák vagy egyéb intézmények, szervezetek részére kölcsönzött hanglemezt.

A kölcsönzők említett megoszlása nagymértékben meghatározta a kivitt hanglemezek tartalmát és a visszahozott lemezek minőségét is. A rendszeres kölcsönzők, érdeklődésüktől függően, a teljes gyűjtemény anyagára támaszkodva választanak, és keresik a megjelenő új lemezeket is, nagy részük a zeneműtárban is rendszeresen hallgat zenét. A lemezeket gondosan kezelik, jó állapotban hozzák vissza.

A ritkán kölcsönzők egy része általában azonos témakörből választ. Legtöbbször Erkel, Mozart, Verdi operáit, Bach egyházi műveit, népszerű zenekari műveket, a zongora- és orgonamuzsikát, híres előadóművészek összeállításait keresik, másikkal pedig — akiknek saját gyűjteményük is van — inkább a ritkábban hallható műveket, a régi és a kortárs zenét, a jazzfelvételeket, irodalmi alkotásokat és a nyelvleckéket viszik haza.

Az is előfordul, hogy az olvasó ugyanazt a lemezt több alkalommal is kikölcsönzi. A visszahozott lemezek állapota — a porosodástól eltekintve — nem ad okot aggodalomra.

Az utóbbi időben felfigyeltünk a kölcsönzők egy olyan csoportjára, amelynek tagjai csak egy bizonyos alkalomra kölcsönöznek, például karácsonyra, családi és társadalmi ünnepekre, vagy előadáshoz, bemutató-tanításhoz, vetélkedőre való felkészüléshez kérnek tőlünk tanácsot a lemezek kiválasztásakor, illetve meghatározott művek kereséséhez veszik igénybe segítségünket. A kölcsönzött lemezeket közülük többen hanyagul kezelik, gyakori, hogy a belső tasak nélkül, porosan, zsirosan hozzák vissza a hanglemezeket.

A zeneműtárnak az egyének kiszolgálásán felül természetesen az is célja, hogy a hozzá forduló iskolák és egyéb intézmények, szervezetek, klubok munkáját segítse, igényeiket kielégítse. Ez a hanglemezkölcsönzésre is vonatkozik, bár általában a magnószalagra történő átjátszást szoktuk javasolni. Mégis vannak olyanok, akik kifejezetten a hanglemezekre tartanak igényt. Ennek több oka is lehet: vagy csak lemezjátszó áll rendelkezésükre, vagy azonnal szükségük van a kért hanglemezeire, vagy bizonyos összeállításokhoz kellene nekik a kívánt művek. Mivel az a tapasztalatunk, hogy általában nem a kölcsönző használja a lemezeket, ezért ebben az esetben a szóbeli tájékoztatón kívül célszerű hanglemez-kezelési útmutatót is mellékelni a lemezekhez.

Az állomány védelme

Felmerülhet a kérdés, milyen kártérítést követelhet a könyvtár a sérülten, rongáltan visszahozott hanglemezek kölcsönzőitől, illetve mit tehet annak érdekében, hogy a rongálásokat csökkentse, s jó minőségű lemezeket kapjon vissza? A hanglemezkölcsönzés — a könyvek és az egyéb dokumentumok kölcsönzésével együtt — a legkedvezőbb körülményekkel számolva is egységenként hozzávetőleg 15 forintba kerül. Ahogy nem veszünk vissza megcsonkított, tintával sűrűn aláhúzott, rongált könyvet, ugyanúgy nem fogadunk el törött, karcolt, megvetemedett hanglemezt sem, hanem azonos tartalmú és minőségű műveket kérünk helyettük. Ha erre nincs mód, a dokumentum gyűjteményi értékét számítjuk fel. A kisebb hibákkal, például porosan vagy belső tasak nélkül visszahozott hanglemezek esetében ugyanúgy járunk el, mint a gyűrött, esetleg a melléklet nélküli könyvek esetében. Figyelmeztetésünknek vagy a kár megtérítésének célja ilyenkor a kulturált kölcsönzésre való nevelés. A könyvet újra köttetjük, a hanglemezt megtisztítjuk, és az esetleges hibákat a kölcsönzőkártyán feltüntetjük.

Erdemes utalni arra is, hogy bár a hanglemezek kölcsönzésével a zeneműtár használóinak köre kibővült, megnőtt, a *másolatkészítés* iránti igény a várakozás ellenére sem csökkent.

Fontosnak tartom, hogy a zenei könyvtárosnak legyen ideje a visszahozott lemezeket az olvasó előtt átvizsgálni, és a kölcsönzők figyelmét felhívni a hanglemezek gondos kezelésére, valamint — a későbbi viták elkerülése végett — *hibátlan* hanglemez kölcsönzésére. Erről kölcsönzéskor az olvasónak is meg kell győződnie.

Krutzler Ferenc